

A'
TSÁSZÁRI és KIRÁLYI FELSÉG'
 ENGEDELMÉVEL.

Költ. *Bétsben*, Bőjt-más Havának
 (Mártziusnak) 5-dik napján, 1793-dik
 Észkendőben.

Szomorú Történet.

Megént ki-hala közzulünk egy nagy reménységű, és az Anya-nyelv' gyarapításában különös szívességgel fáradozott Hazánkfia — Tisztelendő *Bertits Ferentz*, Pétsi Megyebéli Pap, és Tolna Vármegyében fekvő *Szaks Helység'* Káplánnya. — Ez a' derék Ifjú-Pap, a' *Pozsonyi Szemináriumból* szakadt-ki, mellyben magát, sok érdemes Társai között, mind nagy elméjéről, 's izorgalmatosságáról, mind jó szivéről különösen meg-jegyeztette. — Miket várhatott volna hova tovább, egy illy buzgó Fiától

U

a'

a' Haza? ki-tetűzik ez, avagy csak azon költeményes Irásaiból is a' Meg-hólttnak, mellyek sok helyett olvastatnak a' mi Munkánkban; ki-tetűzik főképpen azon szomorú Verseiből, mellyeket ama' nagy-lelkű *Nunkovits* Püspök' halálára irt. Ezeket mi, a' *Hadi és más nevezetes Történetek*' 3-dik Szakaszának 774, 775, és 776-dik lapjain közlöttük. — Drága emlékezetű *Bertitsünk*' ditséretére, csak azt mondjuk mi itt röviden: hogy őtet is az a' Lélek elevenítette, melly által *Nunkovits*, és *Pétzeli József* lelkesítették. — — Három rendbéli barátságos tudósítások érkeztek hozzánk ezen gyászos esetről, mellyek közül az egyiket — *Varga* érdemes Hazánkfiáét — egészzen ide iktatjuk:

Pestről, Február. 26-dikán.

„Egy nemes lelkű érdemes Hazafinak haláláról tudósítlak Barátim. — Annak haláláról, kit velem együtt, tudom, His meg-könyveztek. Oda van édes Hazánk-nak egy nagy reménye, *Bertits* Barátunk; sírba záratott Január. 25-dikén. — Rövid élete' pályáját távol végezte kedves Barátitól; nem foghatták-bé haldokló szemeit azok, kiket élteben önnön magánál jobban szeretett. Sirassuk-meg Barátim! illy hamar el-szalasztott jó Hazafi-Társunkat, 's tselekedjük, hogy azon buzgóságáról, mellyel Nemzeti Nyelvünket törekedett elő-mozdítani, még a' késő Maradék is háládatossan emlékezzen, 's követésre való példáját találja abban. — Sokakba öntött ő Magyar Lelket, sokakkal meg-kedveltette Magyar Nyel-

Nyelvünket. — Beteg ágyában szerzett egy Versezetet, mellyet a' múltt Észteendő' Októberének utólyán küldött hozzám. Én pedig ímé közlöm veletek. Új bizonyosságát adjátok a' Ízelid Músák eránt viseltető indulatoknak, ha ezt közre botsátjátok, és azok, kik ennek néhai Szerzőjét érdeme szerént beisülték: majd egy háláadatos könnyel meg is köszönik hazafiúi készségeket."

(Közölni fogjuk a' következőzendő tóldalékárkusban.)

Nógrád - Vár megyéből, Febr. 22-dikén.

„Február. 5-dik 's következőzendő napjain tartatott a' *Losontzi Reform. Gymnásium'* Exámenje. Erre, számosan öszve gyülekeztek mind a' három Vallásbéli Urak, 's Prédikátorok. A' T. Plebános Urak az Ifjúsgot elmés ellenvetésekkel serkengették, 's a' Tudományok' virágzásán megnyugodni láttattak. Jelen volt a' többek között ama fái in érzékenységű, 's a' tudományokban neme felett gyönyörködő Affzonyosság, Mél. Gróf *Förgách Antalné*, született Hertzeg *Grassalkovits Otilia* ő Nagysága, 's mind a' Philosophikum Exáment, mind a' Poétákról tartatott szomorú Játékot egész megelégedéssel végig halgatta. A' szomorú Játékban a' Poéták, sokféle Magyar Versekkel a' *Turnus'* halálát adták-elő, a' *Virgilius'* *Aeneás'* dolgairól irtt XII. Könyve szerént. A' Jádzókból, valamelly különös Olasz alakos-mesterség ki nem tettett ugyan; de a' Természet ki-pótolta ezt a' hibát. Természeti egygyűsűséggel adtak-elő minden indulatokat, 's a' meserség a' regulától,

U 2

melly

melly tsak ugyan a' természet, el nem vitte őket. — A' felsőbb Tudományokban, mint p. o. a' Filozofiának új formájában, gyönyörködtek azok is, a' kik különben minden újban mérget gondolván lappanganí, irtóznak attól. A' Deákok közt a' legelső, különösen különböztette magát, megmutatta, hogy minden ottan taníttatni szokott tudományokat ért helyesen, midőn a' minden-felől reá lött okoskodások' nyilait hatalmasan vissza verte. “

Jázkisérről, Február. 18-dikán.

„Frantzia Ország' néhai jó szivü Királylyának *XVI. Lajosnak* erőszakos halálát olvasván a' Hírmondóból, mintegy elragadtattam gondolkozásaim, képzelődéseim, 's belső érzéseim által, mellyek egy idő múlva, az itt következő sorokat iratták-le velem:

Refzkess, és keseregj óh egész Természet!

A' hirre, mellyet szült most a' Nap-enyészet,

Az Ég e' szertelen dolgon szörnyűködik,

A' Föld irtózással bámúlva küzködik.

Óh Lajos! el-törte Királyi páltzádat

A' pártátés, mint egy töredékeny nádat.

Óh mire vetemedsz úndok vakmerőség!

Te reád van bizva a' földi ditsőség?

De mit hallok? bé-tölt a' gonosz mértéke,

Ezt szülé végtére a' dühösség' széke.

Vért onts! így kiálta a' fjomjú álnokság,

A' mellyre figyelmez a' zavaros sokság.

Meg-leve, jaj! alig merem ki-mondani,

Nem győzők eléggé rajta sohajtani.

Ekkép' rontaték-le Lajos fényes Házad,

Szülhet illy dolgot illy pallérozott Század?

Óh Ég! hallgassad-meg a' kiáltozó vért,

A' melly esedezik a' bosszuállásért,

Vess

Vess határt már ama' zabolátlanságnak,
 A' melly romlására van Európának,
 Küldjed a' pártütést olly számkivetésbe,
 Hogy ne hintsen konkolyt a' tiszta vetésbe.
 Tsendesítsed, kérünk, a' hartzok' habjait,
 Te! ki igazgatod Ég', 's Föld' kormányait,
 Tartsd-meg a' hiveségnek lelkét a' Magyarban,
 Ki még éppen maradt ennyi zürzavarban.“
 Szathmári Paksi Dániel.

Pest-Vármegyéből. — Peregí Notárius Szétsényi József' Levele, Pest-Vármegye' Fő Notáriussához Ónodi Zsigmond Úrhoz:

„Tekintetes Fő Notárius Uram!

Uri Személyét alázatossággal tisztelvén, bölts tanáttsával élni kívánok abban, ha hátorkodhatnám-é arra vetni fejemet, hogy ki-keletkor ötvened magammal a' Frantziára meonék szabad nyereségre; a' Tek. Nemes Vármegye, vagy Fels. Haza meg-engedné-é? vagy annyira folyamodhatnám-é?

Tsak azt kérném Édes Királyomtól, hogy kardot, fokost, éjjeli lándsát adjon, tojás tetejü magyar süveget, *Gyulai* forma ujjatlan láiblit, nadrágot, mákos köpönyöget, és borjú-bőr tsizmát; azonkívül a' Hadi Tanáts bennünket rendelne M. *Gyulai Sámuel'* reguláltt Seregének kormányozása alá, és hó-pénzel tartana. Illyen alkalmatossággal, két hónap alatt nem ötvened, hanem ezered magammal rukkolnék - ki az ellen a' kutya nemzettség ellen, a' ki a' Teremtő Istennek esméretétől is el-pártolt, és fejetlen Emberré tette az Országát. — Meg-mutatnám, hogy a' mezei gazdálkodásnak leg-kissebb kára nélkül Sereget vezetnék, az ellen az Isten nélkül való Nép ellen,

ellen, a' ki a' maga édes Annyát, t. i. a' Római Katholika - Anyaszentegyházat megtagadta, hajába is kapott, meg is tafzigálta, holott a' Vallás tartja a' Világot. — Most nints annyi terhem a' Státzió, mint a' Török háborúban, a' midőn egyik ki, másik bédobolt a' *Transennával*, állítanék magam helyett egy atyafi Deákot, a' ki helyettem szolgálna a' Publikumnak. — Ha hogy ebben engedelmet nem nyerhetvén, megindúlnom nem lehetne: még is ha egyébbel nem, vagnak hetven Deák Gyermekeim, kikkel minden nap el mondom a' háborúkor való, és azt az imádságot, hogy az az öröktől fogva való meg-foghatatlan Istenség, a' ki a' Frantziákat buzgó Kereíztyén Királyokkal meg-áldotta, 's virágoztatta: tegye most a' nélkül tegye átkozottakká, és verje-meg.

Könyörgök alázatossan az erre való bölts tanás adásért, és feleletéct 's a' t. *Pereg*, Febr. 21-dikén 1793.“

B é t s.

Temérdek sok ágyúkat; golyóbisokat, puskaport, táborig sütő-kementzéket 's a' t. szállítanak innen majd mindennap Seregeinkhez. — A' múltt héten ment-el egy, a' leg-nagyobb transportok (szállítványok) közül. Mintegy két száz terhes szekereket vontattak egymás után, 964 lovak. Vóltak ezen szekereken sok 24 fontos ostrom-ágyú is, a' millyenek közül tsupán egyet szoktak tenni egy erős szekérre, mellynek eleibe nyóltz nagy Stájer - Országgi lovak vagnak fogva; a' talyigáját más négy lovas szekér viszi. Ugy értettük, hogy egy ágyú:

ágyúnak az Armádiáig való szállítása felkerül ezer forintba. — Az említett szekerek, mind *Mannheim* Városa felé szándékoztak, a' *Rajna*' partjára.

A' múltt Vasárnap dél előtt tette - le a' Belső Tanácsosi Hitet Gróf *Erdödy József* Úr, ő Felségénél.

A' *Pozsonyi* Stutzos - Sereg' Küldöttjei audientzián vóltak tegnap ő Felségénél, 's száz aranyokat adtak - által hadi segítésül egy szaru puskapor - tartó formára készült ezüst edényben, következő ajánló versekkel együtt:

Geliebter König!

Nimm die kleinen Gaben,
Die Prefsburgs Schützen Dir gewidmet haben;
Zwar sind sie klein, doch es vermehrt
Der gute Wille ihren Werth.
O! könnten wir so, wie wir wollten,
Gewisslich keine Deiner Unterthanen sollten
Mehr geben, als was wir Dir zoll'ten.
Doch unsre Kräfte sind nur schwach,
An Liebe, Treue stehn wir Keinem nach.
Euer Majestät!

Prefsburg, den 4. März 1793. Allergetreuesten Unterthanen sämtliche Glieder des bürgerlichen Schützen - Chors.

Tsász. Kir. Belső Tanácsos, és Arany - Gyapjas Vitéz Gróf *Trautmannsdorf Ferdinánd*, a' ki *József* Tsászárral alatt Guberniális Minister vólt *Austriai Belgyiomban*; most, Udvari Kantzelláriussává tétetett az *Austriai Belgyiomra* ügyelő Széknek, melly külön választatott a' Státus - Kantzelláriától.

Elegyes

Elegyes Tudósítások.

Mint hogy a' *Római Nép*, Fejedelméhez, és a' Rom. Katholika Valláshoz viseltető buzgóságából, újra fel-zendült, a' Frantziák, 's ezeknek Barátjaik ellen: erre nézve Pápa ő Szentsége második Intő Irást is adatott ki, mellyben Atyai módra szívére köti a' maga Népének, hogy ne a' Köztsendességnek meg. háborítása által bizonyítsa meg Alattvalói, és Keresztyéni hiveségét. El is fogattak némelleyek, a' kik igen rendeletlenül viselték magokat. Látván azonban tsak ugyan a' Frantziák, hogy nehezen lehet többé békességes maradások *Rómában*; mind el költöztek onnan lassan lassan; követik ezeket hasonló okból sok Zsidó Familiák is, ugymint a' mellyeket Frantziák' tzimborássaiknak tart a' *Római Nép*. Maga ő Szentsége se' akarja, hogy még azon Fr. Papok is széllyel járkállyanak a' Városon, a' kik meg nem esküttek az új Frantzia polgári esküvéssel; azért is két Klasztromokat mutattatott ki nékiek, mellyekben együtt lakjanak.

Az *Angliai Újságok*nak Febr. 8-dikán költt darabjai azt beszélik, hogy mostanság egy igen tekintetes Ember érkezett *Londonba*, a' maga Európai Attyafiainak látogatásokra *Filadelfiából*, a' hol már számos elzenedőtől fogva választott lakó helyet magának, 's meg is házasodott. Ezen szavahihető Férjfiú, a' ki az Amerikai szabad Stá-

melly 16 Nemesekből fog állani. Mindenik Ország-Osztálynak különös Kormányshéke lesz, és egyik sem fog ezen Kormányshékek között a' másiktól függeni; hanem mind a' hárman egyenessen a' Királytól, 's annak *Consilium permanensétől*. — A' Királyra, tsupán a' Marsallok' tétéle van bízva. — Az Armádia, Királyi Kommisszáriusoktól fog függeni. — Az Ország-Gyűlése nem tarthat tovább hat hétnél, 's nem lesz szabad néki, az egyszer meg-állítandó Konstitutióban változást tenni. — Az *Grosz Udvarral*, örökös defensiva, és offensiva frigye lész Lengyel Országának, az az, mind az óltalmazólag, mind a' meg-támadólag - való hadaikban, költsönös segítséggel lésznek egymáshoz, a' *Lengyel*, és *Grosz Hatalmaságok*. — Ha a' Királynak halála történik: azon esetre, a' *permanens Consilium* fog országolni mind addig, míg a' három Ország-Osztálybéli Dikasteriomok bé-küldik hozzája a' Királyságra kándidáltt Személyeket, kik között azt fogja Királynak ki-kiáltani a' *Consilium permanens*, a' kinek leg-több voksa lejénd, 's a' t.

A' Prusszus Király' minden Tartományában, a' Katonaságon kívül, 50,494-re ment a' múltt esztendőben az öszve esketett párok' száma; 231,435-re a' születteké; 's 169,078-ra a' meg holtaké.

Meg

Meg lehet itélni azon parantsolatból, melyet nem régiben tétetett közönségessé *Gen. Custine*, miket követtek - el *Maintzban*, és *Maintz* körül a' *Frantziák*. Ez t. i. a' parantsolat' foglalatja: „hogy ha a' *Frantzia* Seregből valaki, még magát a' *Generálist* is ki nem véve, akárminémű bé-bizonyítható bántás, vagy erőszak-tétel által, panaszra szolgáltatand alkalmatosságot, valamelly *Városi*, vagy *mezőségi* fejer *Személynek*: mindjárt tömlőtzebe zárattatik; három nap egymás után következő értelmű tzedulával: *feslett életű Polgár, fenyíték nélkül való Katona*, elől hátul meg-béllyegezve, közönséges helyre ki-állíttatik; annakutánna haja, és két szemöldöke el-beretváltatik; 's illy tsúfos formában, a' *Seregtől* el-tsapattatik.“

Ama' már közönségessen esmeretes nevű *Malesherbesnek*, a' ki nem szünt-meg mind végig igaz hívséggel viseltetni szerentsétlen *Fejedelméhez XVI. Lajoshoz*: emlékeztető ofzlopot emeltet *Rheinsbergben*, *Henrik*, *Prussziai Királyi Hertzeg* — ez a' mindenféle valóságos érdemeknek nagy betsülője. — Az ofzlopra mettzendő *Frantzia Verseket*, *de Boufflers* nevű tudós *Gavallér* készítette.

A' *Teátrumi Játék-Darabok*' *Szerzői* között, örökre fenn-maradandó nevet szerzett magának *Goldoni*. Ez az *Olasz Tudós*, *Prókátorsághoz* kezdett vólt egy időben; de

de le-tett rólla, mert vette észre magában, hogy ezerszer nagyobb kedve, 's tehetsége vagyon a' költeményes munkáknak, hogyszem mint a' protzeffzusoknak irására. Irt is annyi víg, és szomorú, 's énekes Játékokat, hogy 36 szakaszokban jöttek azok ki utólyára *Velentzében*, mellyeknek az árrok, képekkel együtt 42; képek nélkül pedig 32 forint. Egy Frantzia Tudós, Olasz Ország' *Molijerejének* nevezte. 1762dik esztendőben *Párisba* hivatott *Goldoni* a' Frantzia Király által, kitől 1768-diktól fogva négy ezer livra fizetése volt esztendőnként; de a' mellyet el-fogott a' Nemzeti Gyűlés tőlle, a' múltt esztendő' Július hónapjától fogva. — Tsupán egy jó szivü Attyafiának kegyelméből élösködött tehát, a' már 86 esztendős *Goldoni*, míg nem Febr. 7-dikén a' Nemzeti Gyűlés eleibe terjesztette volna sorsát egy *Chenier* nevü Deputátus. Ez, hathatós kifejezésekkel indította a' Gyűlést, hogy tekintene könyörülő szemekkel arra, a' minek leg-szentebbnek kell lenni e' Világon, t. i. a' virtusra; a' rendkívülvaló észre; az öregségre, és szerentsétlenségre. — „Nem kell, úgymond, halasztani ezen esetben a' végzést, mert az emberi természetet nem lehet halogatással ki-elégíteni; és meg-lehet, hogy néhány napok' múlva késő is lenne a' jó-tétemény.“ — Lett foganatjok ezen beszédeknek: mert a' Gyűlés nem tsak azt rendelte, hogy ezentúl ki kell adni minden esztendőre a' négy ezer livrát *Goldoninak*;
 ha-

hanem a' mi, Júliustól fogva el - maradt: azt is ki kell néki fizetni mind egy fillérig.

Madridba, Jan. 30-dikán érkezett *Párisból* az a' szív-dobbantó hír, hogy a' Fels. *Bourbon* Háznak (mellynek a' *Spanyol*, és *Nápolyi* országló *Házak* is ágai) leg-első Tagja, *XVI. Lajos* Frantzia Király, olly ízerentsétlenül végezte életét. — Mindjárt rend - kívül - való Státus - Tanács tartatott, mellyben az ott vólt *Frantzia* Követről, *Bourgoingról*, az a' végzés lett, hogy el-fogattasson; de jókor meg-sajdított valamit a' dologból: azért is, míg tanácskoztak róla, el - illantott.

A' *Német Birodalom'* Fő Archivumát, 's a' *Moguntziai* Választó - Hertzegségét is, nem keríthették kezekre a' *Frantziák*, midőn *Moguntzia* Városát el-foglalták: mert már az előtt néhány Archiváriusok mind a' két Archivumokkal, és 30 ezer forinttal *Amsterdám*ba, 's onnan *Hamburgba* vették magokat. — A' melly törvényes Aktákat ott kaptak a' *Frantziák* *Moguntziában*: azokat mind fel - áldozták a' magok' dühösségeknek.

Hadi Környülállások.

Custine Frantzia Vezér meg-hírdettette Febr. 10-dikén *Maintz*, *Kasszel*, és *Lundau*
Vá.

Városaiban, hogy a' melly Lakosnak Apr. 15 dikén hét hónapra való elesége nem lessz kéfzen: másuvá takarodjon. — Szüntelen erőssítetteti *Máintzot*, és *Kajzelt*.

Zweybrück Tartományában, melly neutrális vólt, az az, egyikkel sem tartott a' had-folytató Hatalmasságok közzül, ellenséges puszítításokat vittek véghez a' Frantziák Febr. 10-dik és 11-dik napjain.

A' *Mósa* (*Maas*) vizén fekvő *Stevensvard* nevezetű Szigetjeket 's Erösségeket a' *Hollandusoknak* el-foglaltá *Miranda* Frantzia Generális, még pedig, mint maga írta *Párisba*, minden ember-veszteség nélkül.

Azon hajók között, mellyeket el rablottak már eddig is egymástól a' Frantziák és Anglusok, különösen emlitenek kettőt a' Párisi, és Londoni Levelek. A' Párisi Tudósítások szerént a' Napkeleti Indiákra kereskedő Anglus Társaságnak egy angy rakott hajóját tsipték-el a' Frantziák. — Az Anglusok ellenben, olly Frantzia hajót kaptak el, melly 120 ezer font stenling árrú ruhát vitt a' Fr. Sereg' Izámára.

Se.

Saxóniában egyedül a' Nemesség adta azon 3 száz ezer tallérokat, mellyek, a' *Sax.* Választó Hertzegsége esett Katonáságnak ki állítására kívántattak.

A' *Lengyel* Gyűlés erővel készült ellent állani a' *Prusszus* Seregeknek; de a' *Lengyel* Országban lévő *Orosz* Vezér gátot vetett ezen Izándéknak.

Frantzia Ország.

— — — Bé-jelentetik magokat a' Nemz. Gy. be Febr. 11-dikén a' Város' 48 Szakasszainak Deputátusai, olly Izándékjok' nyilatkoztatása mellett, hogy ők a' kenyérnek Izük vólta, és a' drágaság eránt akarnak panaszolni. De a' Gyűlés elküldötte a' hozzá panaszra mentt *szabad Párisi* Polgárokat, kiket *XVI. Lajos* kegyesen meg-hallgatott vólna. Más nap, újra bé-kivánkoztak a' Gyűlés eleibe a' Városi Deputátusok, még pedig már ekkor hathatósabb hangon beszéllettek. Bé is botsátattak ugyan tsak; hanem minthogy a' Szószollójok nagyon igazán, és egyenessen beszélt, midön vége lett vólna a' Beszédnek, ámbár a' Prézes meg-kinálta őket a' leüléssel: ezt mindazáltal meg nem engedte a' Gyűlés; hanem minekutánna Aristokratáknak, 's pénzen fogadott zenebonásoknak kiábálta vólna őket: ki-igazította a' palotájá.

jából, 's a' Szószóllót árestomba vitette, és törvényfzéki nyomozást (inquisitziót) indított ellene.

Február. 15-dik és 16-dik napjain tartott Ülései a' N. Gyülésének arról voltak nevezetesek, hogy azokon olvastatott-fel a' jövődöbéli Konstitutió' formája.

* *

* *

* *

Jelentjük az Érdemes Olvasóknak, hogy most folyó Irásunknak első 12 árkusait azért nem küldöttük-meg a' magokat Februárinsban jelentett Előfizető Uraknak, mert azon árkusok már el-fogytak. Hanem újra ki szándékozunk azokat nyomtattatni, 's azonnal meg-küldjük mind az új Előfizető Uraknak, mind a' régieknek is, kik ez vagy amaz árkus nem vehették volna azok közzül.

